

Yüzdeler Antlaşması

Yüzdeler Antlaşması

Yüzdeler Antlaşması, Britanya Başbakanı Winston Churchill ile Sovyet lideri Joseph Stalin arasında 1944 Ekim’inde Avrupa’nın geleceğine dair yapılan gizli ve gayri-resmi bir paylaşım antlaşmasıdır. Bu antlaşmayla, İngiltere ve Sovyetler Birliği, savaş sonrasında Doğu Avrupa ülkelerinin geleceklerinin nasıl belirleneceğine karar verdiler. Böylece ileride çıkabilecek bir nüfuz çatışmasına engel olmak istediler. Yapılan nüfuz paylaşımları, antlaşma içerisinde, rakamlar ve yüzdeler üzerinden ifade edildiği için söz konusu paylaşım tarihe Yüzdeler Antlaşması olarak geçti.

Bu antlaşmayı gündeme getiren gelişme Kızıl Ordu’nun 1944 sonbaharındaki ilerleyişi oldu. Temmuz ayında Alman Merkez Ordu Grubu’nu dağıtan Sovyet güçleri, Ağustos ayında Romanya’yı, Eylül ayında ise Bulgaristan’ı ele geçirdi. Ekim ayına gelindiğinde Kızıl Ordu birlikleri Karpatları aşarak Macaristan içlerine ilerlemeye başladı. Bu ilerleyiş karşısında Balkanları koruyamayacağını anlayan Alman orduları Yunanistan’ı boşaltarak kuzeye doğru çekilmeye çalıştı. Bu durum tüm Doğu Avrupa ve Balkanların kısa süre içerisinde Sovyet hakimiyetine geçeceğini göstermekteydi.

Sovyetler Birliği’nin Doğu Avrupa ve Balkanlar’daki ilerleyişi, Britanya Başbakanı Winston Churchill’in savaş sonrası planlarını bozdu. Kendisi İngiltere’nin tüm mali kaynaklarını savaşın ilk yıllarında tükettiğinin ve İngiltere’nin ekonomik açıdan Amerika’ya bağımlı hale geldiğinin farkındaydı. Ayrıca Churchill, Sovyetler Birliği’nin savaştan güçlenerek çıkacağını düşünüyordu. Bu durumda zayıflamış bir Britanya’nın, güçlenmiş bir Sovyetler Birliği ile karşı karşıya kalmasından korkuyordu. Churchill’e göre bu durumu önlemenin yolu ülkesinin Akdeniz’e egemen olmasından geçiyordu. Akdeniz’e hâkim olan bir Britanya İmparatorluğu, Hindistan’ı ve diğer deniz aşırı topraklarını koruyabilir ve bu güçle Sovyetler Birliği’ni dengeleyebilirdi. Bu amaçla Churchill savaş sonrasında Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerin Britanya nüfuzu altında kalmasını istiyordu. Ona göre özellikle İtalya ve Yunanistan’ın durumu çok önemliydi. 1943 yılında Amerikalı müttefiklerini ikna ederek İtalya’yı işgal etmişti. Churchill’e göre bu işgali Balkanlar’a ve Doğu Avrupa’ya doğru yapılacak bir harekât takip etmeliydi. Böylece Sovyetler Birliği’nin bu bölgeleri ele geçirmesi engellenir ve savaş sonrasında bu bölgelerin Batı nüfuzunda şekillenmesi temin edilirdi. Ancak Churchill’in bu yaklaşımı askeri değil siyasiydi. Britanya’nın bu önceliklerini paylaşmayan Amerikalılar, savaşı Kuzey Batı Avrupa’ya taşıdılar ve 1944 Haziran’ında Kuzey Fransa sahillerine çıkartma yaptılar. Bu durum Churchill’in Akdeniz hâkimiyetini askeri yollardan sağlama imkânını ortadan kaldırdı. Britanya’nın artık Sovyetler Birliği ile anlaşmaktan başka çaresi kalmamıştı.

Doğu Avrupa’nın geleceği konusunda Sovyet yetkilileriyle bir mutabakata varmak isteyen Churchill için 1944 yılının Ekim ayında yapılacak IV. Moskova Konferansı iyi bir fırsattı. Bu konferans, İngiltere, Amerika ve Sovyetler Birliği arasında savaşa yönelik eşgüdümü artırmak amacıyla yapılıyordu. Ancak Amerikan Başkanı Franklin Roosevelt, Kasım ayında ülkesinde yapılacak başkanlık seçimlerine hazırlandığı için bu konferansa katılmayacaktı. Dolayısıyla konferans, ağırlıklı olarak Britanya ve Sovyetler Birliği temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşecekti. Bu kapsamda 9 Ekim’de başlayan konferansta Churchill’in gündeminde Balkanların ve Doğu Avrupa’nın geleceği vardı. Sovyetler Birliği, daha önce ele geçirdiği Finlandiya ve Romanya ile kendi belirlediği şartlarda bir ateşkes antlaşması yapmıştı. Benzer bir durumun Bulgaristan konusunda yaşanması Britanya’yı oldukça tedirgin ediyordu. Çünkü Almanya’nın Makedonya ve Ege kıyılarından toprak vererek oluşturduğu Büyük Bulgaristan’ın hangi şartlarda savaştan çekileceği Britanya açısından çok önemliydi. Sovyetler Birliği kendi güdümüne sokacağı Bulgaristan’ın Ege kıyısındaki topraklarını

Bulgarlara bırakırsa, Akdeniz limanlarına erişim sağlamış olacaktı. Britanya'ya göre bu toprakların Yunanistan'a iade edilmesi lazımdı. Ancak Yunanistan'ın geleceği konusunda da Britanya'nın büyük endişeleri vardı. Nazilerin bu ülkeden çekilmesiyle, Atina'nın yönetimi sosyalist Halk Kurtuluş Cephesi'nin eline geçebilirdi. Bu Britanya için tam bir felaket senaryosuydu. Çünkü bu durumda Britanya'nın, savaş boyunca Almanya'ya karşı birlikte mücadele ettiği solcu Yunanlılara saldırması gerekecekti. Dolayısıyla Churchill'in gündeminde Bulgaristan'la yapılacak ateşkes ve Yunanistan'ın geleceği ön sıradaydı. Bu çerçevede başlayan toplantıda Churchill, Stalin'e Romanya konusunu büyük ölçüde bir Rus meselesi olarak gördüğünü ifade etti. Rusların Eylül ayında Romenlere sunduğu ateşkes koşullarını makul bulduğunu ve bu tutumun gelecekteki genel Avrupa barışına katkı sunduğunu söyledi. Fakat Churchill'e göre Yunanistan tamamen başka bir meseleydi. Stalin'e dönerek, Britanya'nın Akdeniz'in egemen gücü olması gerektiğini söyledi ve bu noktada Mareşal Stalin'in Yunanistan'daki ilk söz hakkının da Britanya'ya bırakmasını umduğunu ifade etti. Churchill'e göre Britanya yönetimi, Sovyetleri buradaki gelişmeler konusunda bilgilendirecekti. Ancak bu ülkedeki söz hakkı, Rusların Romanya'da sahip olduğu söz hakkı gibi Britanya'da olmalıydı. Stalin, Britanya'nın savaş boyunca Akdeniz geçişlerinde yaşadığı sorunların farkında olduğunu söyledi ve benzer sorunların yaşanmaması için Britanya'nın Yunanistan'ın geleceğinde söz hakkına sahip olmasını kabul ettiğini ifade etti. Bu konu geride kaldıktan sonra Churchill ve Stalin, yeni kurulacak Birleşmiş Milletlerin yapısına dair konuşmaya başladılar. Churchill bu noktada Sovyetlerin, büyük güçlere veto hakkı tanınması yönündeki talebini desteklediğini söyledi. Veto hakkının, özellikle toprak uzlaşmazlıkları konularındaki önemine dikkat çekti ve Çin'in Amerika tarafından desteklenen Hong Kong'un iadesine yönelik talebini örnek verdi. Stalin bu konuda konuşmadı. Ancak Churchill'in mesajı açıktı. Eğer Sovyetler, Britanya'nın Japonya'ya kaptırdığı deniz aşırı toprakları geri almasına karşı çıkmazsa Britanya da Sovyetlerin 1939'da Almanya'yla anlaşarak aldığı toprakları elde etmesine karşı çıkmayacaktı. Amerika'nın her iki konuda da yayılcılık karşıtı siyaseti düşündüğünde Britanya ve Sovyetlerin bu konuda ortak çıkarları vardı. İki ülkenin bu konuda beraber çalışabilmeleri, Güneydoğu Avrupa'nın sorunlarını konusunda da ortak hareket edebilecekleri anlamını taşıyordu.

Churchill ve Stalin'in Güneydoğu Avrupa'daki nüfuz alanları üzerinde pazarlıklarına başladıkları noktada, İngiliz tutanaklarında ciddi boşluklar bulunmaktadır. Kayıtlar bu boşlukların ardından *"uzun tartışmalardan sonra, tarafların Macaristan ve Yugoslavya'nın geleceği konusunda eşit derecede ilgili olacağı, Rusya'nın Romanya'da Büyük Britanya'nın ise Yunanistan'da büyük söz hakkına sahip olmaları konusunda mutabık kaldıklarını"* yazmaktadır. Churchill bu noktada kendi hatıratında Bulgaristan'da Ruslar lehine %75'e %25'lik bir nüfuz paylaşımında anlaşmalarını ifade etse de İngiliz tutanaklarında aslında bir uzlaşma olmadığı görülmektedir. Tutanaklara göre, Churchill, Bulgaristan'da Sovyet üstünlüğünü kabul etmesine rağmen Britanya'ya da söz hakkı verilmesini istedi. Bu da tartışmalarının kapsamını oldukça genişletti. Stalin Bulgaristan'ın bir Karadeniz devleti olduğunu hatırlatarak konuyu Türkiye'ye getirdi. Çünkü Stalin'e göre İngiltere Akdeniz'le ilgileniyorsa, Rusya da Karadeniz'le aynı derecede ilgileniyordu. Bu yüzden ona göre Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin yeniden gözden geçirilmesi gerekiyordu. Churchill, Stalin'e Britanya'nın Sovyet Rusya'nın sıcak denizlere inmesine karşı olmadığını söyledi. Aksine ona göre Britanya, Sovyetler Birliği'nin, sıcak denizlere inmesine yardım etmek istiyor ve bunu İngiliz-Sovyet dostluğunun bir parçası olarak görüyordu. Fakat bu noktada Churchill, Stalin'in niyetini merak ediyordu. Bu yüzden kendisine Montrö Sözleşmesi'nde nasıl bir değişiklik istediğini sordu. Stalin, Montrö'nün en başta Rusya'ya karşı yapıldığını iddia etti ve bu yüzden tüm sözleşmenin rafa kaldırılması gerektiğini söyledi. Stalin'e göre Büyük Britanya'nın Mısır'ın Süveyş Kanalı üzerindeki hâkimiyetine veya Amerika Birleşik Devletleri'nin Panama Kanalı üzerinde bir Latin Amerika hâkimiyetine tahammül edemeyeceği gibi, Sovyetler Birliği de Boğazlar üzerinde bir Türk hâkimiyetine tahammül edemezdi. Churchill de değişen koşullar altında Montreux Sözleşmesinin işlevini yitirdiğini kabul etti. Rusya'nın Türk

Boğazlarından serbest geçiş talebinin meşru ve haklı ve ahlaki olduğunu söyledi. Ancak Türkleri bunu kabul etmeye ikna etmenin “kademeli baskı” gerektireceğini savundu. Bu uzlaşa Britanya ve Sovyetler Birliği'nin birbirlerinin temel çıkarlarına aykırı hareket etmeyeceğini ortaya koyuyordu. Buradan hareketle, Churchill Stalin'den Kızıl Ordu'nun Yunanistan'a girmeyeceğine dair bir söz aldı. Bu söz, İngilizlerin, Yunanistan'daki sosyalist Halk Kurtuluş Cephesi'ni bastırmada serbest olacağı anlamına geliyordu.

Yunanistan konusunda istediğini alan Churchill daha sonra konuyu İtalya'ya getirdi. Stalin'den İtalya'daki Komünistleri yumuşatmasını istedi. Churchill'e göre İtalya'nın geleceği, monarşi ya da cumhuriyet olmasına, demokratik yollarla karar verilmeliydi. Stalin bu konuda kesin bir söz vermese de uzlaşmacı bir tavır sergiledi. Churchill'e İtalyan komünistlerini etkilemesinin zor olduğunu, komünistlerin konumunun her ülkede farklı olduğunu söyledi. İtalyan Komünistlerinin lideri Ercoli, Moskova'da olsaydı onu etkileyebileceğini ancak İtalya'da bulunan Ercoli'nin bir İtalyan olarak Stalin'e kendi işine bakmasını söyleyebileceğini ifade etti. Fakat Stalin'e göre Ercoli akıllı bir adamdı ve aşırılıkçı değildi. Bu yüzden İtalya'daki komünistler bir maceraya atılmazlardı. Stalin, bu cevapla, Churchill'e İtalya'da yardımcı olacağını gösterdi. Böylece taraflar birbirlerinin Akdeniz ve Karadeniz'deki karşılıklı çıkarlarını tanıdılar ve temelde bir uzlaşmaya ulaştılar. Ancak hem o sıralarda hem Akdeniz'e hem de Karadeniz'e kıyısı olan Bulgaristan'ın durumu ve buna bağlı olarak Türkiye'nin konumu müzakerenin uzamasına sebep oldu. 10 Ekim'de “Yüzdeler Antlaşması'nın” detaylarını görüşmek için bir araya gelen Sovyet ve İngiliz dış işleri bakanları uzlaşmakta oldukça güçlük çektiler.

Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov ile İngiliz dışişleri Bakanı Eden arasında geçen bu müzakere Rusların Macaristan'da eşit söz hakkı olması fikrinden vazgeçtiğini duyurmasıyla başladı. Molotov'a göre Stalin, Macaristan'da Sovyetlerin %75'lik bir nüfuzla sahip olmasını istiyordu. Çünkü Sovyet sınırında bulunan bu ülke savaşta Kızıl Ordu'ya büyük kayıplar yaşatmıştı. Rusya'nın bu ülkeden toprak talebi yoktu ancak Macaristan'ın bir daha saldırgan bir tavra girmemesi için, bu ülkenin Sovyet nüfuzu altında olması gerekiyordu. Britanya Dışişleri Bakanı Eden bu talebi kabul etti ancak Bulgaristan konusunda taviz veremeyeceklerini söyledi. Eden'e göre İngiltere ve Amerika, Macaristan ve Bulgaristan'da %25'lik bir nüfuzla sahip olmalıydılar. Bu nüfuz, işgal sürecinde Sovyet öncülüğünü kabul etmeleri ancak savaş sonrasında kurulacak ve ateşkesin uygulanmasını takip edecek komisyonda Sovyetler ile eşit söz hakkına sahip olmaları anlamına geliyordu. Molotov bu yaklaşımı kabul edilemez buldu. Çünkü ona göre ateşkesi takip edecek komisyonda üç eşit üyenin bulunması, Sovyetler'in %75 değil %34'lik bir nüfuzla sahip olması demekti. Ona göre Sovyetler Birliği, Bulgaristan'da %90'luk bir nüfuzdan daha azını kabul edemezdi. Bu yaklaşım görüşmeleri çıkmaza sokunca, Molotov, Bulgaristan, Macaristan ve Yugoslavya için Sovyetler lehine %75'e %25'lik bir nüfuz paylaşımını teklif etti. Ancak İngiliz bakan bunu, önceki tekliften bile yetersiz buldu. Bunun üzerine Sovyetler, Bulgaristan ve Macaristan'da %75'e %25'lik bir paylaşım karşılığında Yugoslavya'daki paylarının %60'a çıkarılmasını teklif ettiler. İngilizler bu teklife Yugoslavya'da eşit söz hakkına sahip olmaları karşılığında Sovyetlerin de Bulgaristan'da %80'lik bir söz hakkına sahip olabileceklerini dile getirerek karşılık verdiler. Molotov bunun üzerine başlangıçtaki teklifine dönerek Sovyetlerin ancak Bulgaristan'da %90'lık bir söz hakkına sahip olmaları durumunda Yugoslavya'da eşit söz hakkını kabul edebileceklerini söyledi. Britanya bu teklifi de kabul etmeyince, Molotov ertesi gün Macaristan ve Bulgaristan'da Sovyetlere %80'lik bir nüfuz verilmesi karşılığında Yugoslavya'nın eşit paylaşılmasını kabul edeceklerini söyledi. Sovyetlerin bu teklifi İngilizlerce uygun bulununca antlaşma tamamlanmış oldu.

Antlaşmanın tamamlanmasından sonra tarafların karşılıklı teklifler sunmasına yol açan yüzdelerin anlamı açıklığa kavuştu. Buna göre %20'lik nüfuz hakkı İngiltere ve Amerika'nın ateşkesleri denetlemek için kurulacak komisyonda bulunmasını sağlayacaktı. Ancak bu komisyon günün sonunda Sovyet yetkililerin talimatları uyarınca çalışacaktı.

Yüzdeler Antlaşması'nın son hali, Churchill'in kendi hatıratında bahsettiği ilk teklife oranla Sovyetlere daha büyük pay bırakıyordu. İlk teklifte Macaristan'da %50 ve Bulgaristan'da %75 olan Sovyet nüfuzu bu antlaşmayla %80'e çıkmıştı. Bu durum ilk bakışta İngiltere için diplomatik bir ödün gibi görünse de görüşmelerde eli güçlü taraf olan Sovyetler Birliği'ydi. Kızıl Ordu zaten Balkanları ve Doğu Avrupa'yı ele geçirmek üzereydi. Uzlaşmamak, Britanya için çok daha tehlikeliydi. Çünkü her iki tarafın yayılma sahasında karşı tarafa sempati duyan milis güçler bulunsa da Amerika ve Britanya'nın hâkimiyetine yönelik komünist ayaklanma tehdidi, Sovyet hâkimiyetine yönelik milliyetçi ayaklanma tehdidinden çok daha belirgindi. Bu yüzden Churchill sınırlı ödünler vererek de olsa uzlaşmayı seçti.

Yüzdeler Antlaşması, görüşmeler tamamlanır tamamlanmaz, sahaya yansımaya başladı. Churchill, "Trokçist" olarak adlandırdığı Yunan solcuların bastırılması için talimat verdi ve Yunanistan'da kraliyet yönetimini başa geçirdi. Antlaşma sayesinde bu süreçte herhangi bir Sovyet müdahalesinden endişe etmesi gerekmedi. Stalin de bu antlaşmaya sadık kaldı ve Yunanistan'daki olaylara hiç karışmadı. Sovyetler Birliği, 1945 Şubat'ında Romanya'ya müdahale edip burada komünist bir yönetim meydana getirince bu sefer de Churchill sözünü tuttu ve yaşananlara ses çıkarmadı. Fakat bu yaşananlar Amerikan yönetimini ve kamuoyunu oldukça rahatsız etti. İngiltere'nin Yunanistan'da ve Sovyetlerin Romanya'da yaptıkları Amerikan basınında büyük eleştiri konusu oldu.

Yüzdeler Antlaşması, Britanya'nın kendi yükümlülükleri yerine getiremeyecek kadar zayıflamasıyla son buldu. Bu açıdan 1947 Mart'ında Marshall Planı ile Britanya, Güney Batı Avrupa'nın himayesini Amerika'ya devretti ve böylece Yüzdeler Antlaşması anlamsız hale gelmiş oldu.

Yüzdeler Antlaşması'nın detayları ilk defa 1953 yılında Churchill'in hatıralarını yayınlamasıyla ortaya çıktı. Churchill hatıratında Stalin'e yaptığı ilk teklif tercüme edilirken, önünde bulunan kâğıda yüzdeler oranları yazdığını ve sonra da bunu Stalin'e uzattığını yazmıştı. Görüşmenin sonunda ise *"Milyonların kaderini belirleyen bu tür konuları böyle kabaca konuşmamız ve üstünkörü şekilde kâğıda yazmamış gelecekte nahoş karşılanmaz mı? Bu kâğıdı yakalım."* demiş, ancak Stalin kendisine *"hayır, sende kalsın"* cevabını vermişti. Gerçekten de bu antlaşmanın ortaya çıkması hem Batı demokrasilerinde hem de komünist ülkelerde hoş karşılanmadı. Tepkilerden çekinen Sovyet yetkilileri 1958'e kadar bu antlaşmayı doğrulamadılar. 1958 yılından itibaren Churchill'in böyle bir teklif yaptığını kabul ettiler ancak bu paylaşım planının Stalin tarafından reddedildiğini savundular. Fakat yine de görüşmenin evraklarını asla yayınlamadılar. Sovyet yetkililerin bu iddialarına karşılık ne İngiliz dış işleri bakanı Eden ne de Churchill'in tercümanı Birse, yayınladıkları hatıratlarında bu görüşme konusunda hakkında bir beyanda bulunmadılar. 1961'de Churchill'in yanında bulunmuş bir İngiliz tarihçisi olan William Deakin, Avrupa'daki nüfuz paylaşımına yönelik bir "ortak anlayışa" ulaşıldığına dair evrakların İngiliz arşivlerinde gördüğünü ifade etti. Bu karşılıklı iddialar, antlaşmanın gizemini daha da artırdı ve konuya yönelik Amerikan kamuoyunda çeşitli köşe yazıları kaleme alındı. Söz konusu anlaşmanın detayları ancak İngiliz arşivlerinin 1973'te açılmasıyla ortaya çıktı. Açılan arşiv malzemeleri büyük ölçüde Churchill'in anılarını destekledi. Ancak Churchill'in Stalin'le yaptığı yüzde konuşmasıyla ilgili bölüm, mevcut evraklar arasında bulunamadı. Bu durum Batı kamuoyunda konuya yönelik ilginin yeniden yükselmesine ve Yüzdeler Antlaşması hakkında daha büyük eleştiriler yapılmasına yol açtı. Ulusların kaderinin bir tür pazarlık konusu olması ve özellikle Yunanistan'daki Halk Kurtuluş Hareketi'nin bu antlaşma kapsamında ezilmesi, kimi solcuların, Sovyetler Birliği'ni sorgulamalarına sebep oldu. Yüzdeler Antlaşması uzun yıllar boyunca emperyalist bir paylaşım antlaşması olarak anıldı ve kınandı. Ancak zaman içerisinde yeni süper güçlerin nüfuz sahaları oluşturmak için benzer hatta daha kötü yollar izlemeleri, bu antlaşmaya yönelik öfkenin dinmesine yol açtı. Bu da Yüzdeler Antlaşmasının tarihsel bağlamı içerisinde görülmesine imkân sağladı.

Stalin ile Churchill Arasında Yapılan İlk Görüşmeye Göre Nüfuz Paylaşımı

Ülkeler	Sovyetlerin Nüfuz Oranı	Batılı Müttefiklerin Nüfuz Oranı
Bulgaristan	%75	%25
Yunanistan	%10	%90
Macaristan	%50	%50
Romanya	%90	%10
Yugoslavya	%50	%50

Molotov ile Eden Arasında Yapılan Görüşmelerden Sonra Ortaya Çıkan Mutabakata Göre Nüfuz Paylaşımı

Ülkeler	Sovyetlerin Nüfuz Oranı	Batılı Müttefiklerin Nüfuz Oranı
Bulgaristan	%80	%20
Yunanistan	%10	%90
Macaristan	%80	%20
Romanya	%90	%10
Yugoslavya	%50	%50

Yüzdeler Antlaşmasındaki Yüzdelerin Anlamı

Yüzdeler	Yüzdelerin Anlamları
%90	Her açıdan tek başına belirleyici olma hakkı
%80	İşgal sürecini yönetme ve işgal sonrasında kurulacak Ateşkesi Denetleme Komisyonu'nda belirleyici olma hakkı
%75	İşgal sürecini yönetme ve işgal sonrasında kurulacak Ateşkesi Denetleme Komisyonu'nda eşit söz hakkı
%50	Her açıdan eşit söz hakkı
%25	İşgal sürecinin dışında kalmak kaydıyla işgal sonrasında kurulacak Ateşkesi Denetleme Komisyonu'nda eşit söz hakkı
%20	İşgal sürecinin dışında kalmak kaydıyla işgal sonrasında kurulacak Ateşkesi Denetleme Komisyonu'nda bulunma hakkı
%10	Gözlemci olarak süreci izleme hakkı

Mert Can ERDOĞAN

KAYNAKÇA

BARKER, Elisabeth, **British Policy in South-East Europe in the Second World War**, Barnes & Noble Books, U.K. London, 1976.

CHURCHILL, Winston, **Triumph and Tragedy: The Second World War: volume 6**, Penguin Classics, U.K. London, 2005.

EDEN, Anthony, **The Memoirs of Anthony Eden: The Reckoning**, Houghton Mifflin Co, U.S.A. Boston, 1965.

KOLKO, Gabriel, **The Politics of War: The World and United States Foreign Policy, 1943-1945**. Pantheon, New York, 1990.

RESIS, Albert "“The Churchill-Stalin Secret ‘Percentages’ Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944”". **American Historical Review** 83 (2), April 1978, s. 368-387.

ROBERTS, Geoffrey, **Stalin's Wars: From World War to Cold War, 1939-1953**, Yale University Press, New Haven, USA, 2006.

BIRSE, Arthur Herbert, *Memoirs of an Interpreter: Behind the Scenes With Churchill's Interpreter at the Big Three Conferences*, Coward-McCann, Inc., New York, 1967.

SIRACUSA, Joseph M. "The Night Stalin and Churchill Divided Europe: The View from Washington.", **Review of Politics** 43,3, 1981, s. 381-409.

Gazeteler

New York Times, (5 October, 1969), (August 5, 1973),

Arşiv Malzemeleri

Records of Meetings at the Kremlin, Moscow, October 9-October 17, 1944," **Prime Minister's Operational Papers, Premier 3, file 434, folder 2, pp. 4-17, Public Record Office (PRO)**, London. (Yayınlayan, Joseph M. SIRACUSA, The Meaning of TOLSTOY: Churchill, Stalin, and the Balkans Moscow, October 1944." **Diplomatic History**, 3,4 1979, s. 443-444.)

Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers, 1944, The British Commonwealth and Europe Volume III, United States Government Printing Office, U.S.A. Washington, 1967.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yuzdeler-antlasmasi/?pdf=5420> adresinden erişilmiştir